

7. PÖLLUMAJANDUSTEADUS JA -HARIDUS

7.1. Põllumajandusuurimis- ja -katseasutused

Põllumajanduse edendamine ja juhtimine peab olema rajatud kindlatele, läbiproovitud alustele, et vältida võimalikke eksisamme. Niisugused alused annab teaduslik uurimine ja katsetöö.

Põllumeeste empiirilised teadmised ja tõekspidamised võivad olla küll tähtsad, kuid nad pole alati täpsed ja päris õiged, neid tuleb kontrollida ja järk-järgult asendada täpsete katsete läbiviimisel saadud andmetega. Eriti ebakindel on kasutada andmeid võõrsilt, sest tihti on need meie oludes sobimatud.

Põllumajandusliku uurimise ja katseasjanduse alal võis sihikindlam töö alata alles 1920-ndatest aastatest. Mõisnike poolt loodi küll mõned katse- ja kontrolljaamad ka eelmisel perioodil, millest Tooma sookatsejaam ja Kehra sordiaretusjaam jäid püsima, kuid talumajapidamistesse ulatusid nende tulemused haruharva. Meie taludes võib katsetegevuse alguseks lugeda XX sajandi algust, kui Soomes põllutöökoolis käinud inimesed hakkasid ise tegelikeks põllumeesteks ning oma taludes ka teaduslikel alustel korraldatud katseid alustasid.

Katseasjanduse korraldamiseks peeti esimene koosolek Põllutööministeeriumis 5. XII 1920. a, kus võeti vastu katseasjanduse korraldamiskava. Selles jaotati katseasutused kolme gruppi: 1) keskasutused ja katsejaamad teaduslikuks uurimiseks; nende ülesandeks oli ka teatud aladel katsetehniliste korralduste ja katsemetoodika väljatöötamine; 2) katsepõllud ja katselaudad peamiselt põllutöökoolide kui ka ühiskondlike asutuste juures ning riiklikes majandites kohalike olude jaoks teaduslike ja praktiliste katsete korraldamiseks; 3) demonstratsiooni-näitepõllud ja -näitelaudad ning katsed põllutöökoolide, põllumeeste-seeltside, eraisikute jne juures.

Koosolekul 7. aprillil 1923 moodustati ka **Katseasjanduse Nõukogu ja Büroo**. Katseasjanduse Nõukogu ülesandeks oli uurimistöö teaduslik ja tehniline edendamine ning katseasutuste katsekavade ja uurimismeetodite ühtlustamine. Ka jaotas ta uurimistööd katseasutuste vahel, arutas läbi katsearuanded ja tegevuskavad. Nõukogu tuli kokku vähemalt kord aastas. Nõukogus oli mitmest eri asutusest kokku 20 esindajat. Selle tegevus tehti üksikasjades kindlaks kodukorraga.

Katseasjanduse Büroo oli Katseasjanduse Nõukogu tegevaks organiks, mis töötas Põllutööministeeriumi juures. Büroo viis nõukogu otsused täide ja esindas nõukogu. See valiti nõukogu poolt kolmeks aastaks ning koosnes viiest liikmest ja kahest asemikust. Büroo esimees valiti nõukogu poolt.

Üksikute küsimuste ja alade käsitamiseks moodustas nõukogu sektsioonid, kuhu koondati ka kõik vastavad uurimistööd. Iga sektsioon valis endale esimehe. Sektsiooni liikmed valiti aga nõukogu poolt kolmeks aastaks. Sektsioonid kandsid kõik küsimused oma eriala nõukogu koosolekule ette, millest eelnevalt ka büroole tuli teatada.

Esimeses järjekorras moodustati kollektiiv-ühiskatsete sektsioon, väetuskatsete, sordi-paranduse, maaharimise, loomakasvatuse, taimakasvatuse jt sektsioonid. Katseasjanduse büroo liikmeteks valiti (1924): agr **J. Mets**, prof **A. Nõmmik**, **M. Pill**, agr **L. Rinne** ja agr **J. Ümarik**. Seega oli moodustatud katseasjanduse juhtimise tegev organ Põllutööministeeriumi Peavalitsuse juures.

1928. a tegutses kokku 10 katse- ja kontrolljaama ja need olid: 1) Riigi Põllutöökatsejaam Kuusikul, 2) Jõgeva Sordikasvandus, 3) Tooma Sookatsejaam, 4) Tartu Ülikooli (TÜ) Agrikultuurkeemia Katsejaam, 5) TÜ Taimbioloogia Katsejaam, 6) TÜ Loomakasvatuse Katsejaam, 7) TÜ Entomoloogia Katsejaam, 8) taimihaiguste katsejaam, 9) Riigi Seemne-kontrolljaam, 10) Riigi Piimasaaduste Kontrolljaam (Ümarik, 1928). Hiljem lisandusid

nendele veel: 11) TÜ Aianduse ja Mesinduse Katsejaam, 12) TÜ Piimanduse Instituut, 13) Kuremaa Seakasvatuse Katsejaam, 14) Tori Riiklik Hobusekasvatus.

Katseasjanduse korraldamise seaduse eelnõu valmis 1928. a ning see arutati Katseasjanduse Nõukogus mitmekordselt läbi, kuid seadusena hakkas see kehtima alles 1938. aastast Riigikogu dekreedina "*Põllumajandusliku uurimise ja katseasjanduse seadus*" (RT, 1938, 35). Sellega pandi hoopis kindlam alus põllumajanduslikule uurimis- ja katsetööle. Eriti vajalik oli see meie ülemaaliste eriorganisatsioonide poolt ellukutsutud katseasutuste õigusliku seisukorra ja nende teadusliku personali aluste kindlustamiseks. Nimetatud seaduse alusel jagunesid meie põllumajanduslikud katseasutused liikidesse. Selle seaduse alusel loodi meie põllumajandusliku katseasjanduse organiseerimiseks ja teaduslikuks ning tegelikuks juhtimiseks endise Katseasjanduse Nõukogu asemele Põllutöoministeeriumi põllumajandusosakonna juures **Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee**.

Komitee koosseisu kuulus esindajaid katseasutustest, valitsusasutustest, kutsealastest omavalitsustest, ülikoolist, põllumajanduslikest asutustest ja tegelikke põllumehi, mistõttu komitee kaudu loodi tihe kontakt põllumajandusliku uurimise ja katsetegevuse ning tootmise vahel, mis avaldas mõju ka uurimistegevuse ratsionaalsele suunamisele ja koordineerimisele.

Komitee töö jagati 6 alalise sektsiooni vahel, mis olid: 1) põllumajanduse ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise sektsioon, 2) taimekasvatusesektsioon, 3) loomakasvatusesektsioon, 4) piimandusesektsioon, 5) aiandus- ja mesindusesektsioon ja 6) kalandusesektsioon.

Kõigi sektsioonide koosseisud olid kujundatud ja sektsioonid hakkasid tegelikke ülesandeid lahendama. Siin tõstatati küsimusi põllumajanduse erialadel, mida asuti uurima.

Põllumajanduse ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise sektsiooni tegevuseks oli põllumajanduse tasuvuse ja tööviljakuse tõstmise, inimtööjõu kokkuhoiu ning maakodude elamistingimuste parandamise otstarbel uurimise ja katsetöö suunamine, küsimuste algatamine ja juhtimine uurimis- ja katseasutuste töökavadesse ning iseseisvate uurimistööde korraldamine erinõuete kohaselt. Sektsiooni koosolekutel arutati akuutseid küsimusi põllumajanduses ning anti korraldused katsete ja uurimiste teostamiseks nende küsimuste selgitamiseks. Nendest küsimustest võiks nimetada talu jõumajanduse ja talutööde mehhaniseerimise ning tööjõupuuduse kõrvaldamise ülesandeid, piimatalituste tsentraliseerimise ja piimaveo ratsionaliseerimise ülesandeid jne.

Taimekasvatusesektsiooni kuulusid uurimised ja katsed põlluviljade, heintaimede ja rohumaade viljakuse ning saaduste kvaliteedi tõstmiseks uute sortide aretamise ja parema külvisemne soetamise, maaparanduse, mullaharimise, taimede kasvatamise, nende eest hoolitsemise, taimekaitse, saakide koristamise ja otstarbekohase kasutamise teel. Sektsioonis võeti päevakorda uurimised talumetsade, maaharimise ja umbrohutõrje, söödateravilja saakide tõstmise, valgurikaste söödataimede saakide kindlustamise, söötade säilitamise jne alal.

Loomakasvatusesektsiooni tööalasse kuulusid uurimis- ja katsetööd tulundusliku loomakasvatuse korraldamiseks. Need tööd pidid selgitama mitmesuguseid küsimusi veiste, sigade, hobuste, lammaste, karusloomade ja kodulindude aretuse, kasvatuse, söötmise, pidamise, tervishoiu ja kasutamise ning saaduste otstarbekohase kasutamise alal. Sektsioon algatas uurimisi meie hobuse-, sea- ja lambakasvatuse suuna, karjalautade ja hobusetallide ehituse ja sisustuse, loomade söödabaasi korraldamise aluste ja nende suurendamise võimaluste kohta. Loomakasvatusesektsiooni juures töötas hobusekasvatuse alasektsioon.

Piimandusesektsiooni tööalasse kuulus piima ja piimasaaduste kvaliteedi tõstmise võimaluste selgitamine, piimasaadusi töötlevate tööstuste tegevuse ratsionaliseerimine, uurimis- ja katsetööde ühtlustamine, suunamine ja juhtimine, samuti mitmesugused küsimused või ja teiste piimasaaduste valmistamise, transportimise kui ka piima tootmise ning inimtoiduks kasutamise alal. Piimandusesektsiooni algatusel võeti kasutusele piima pastöriseerimismasinad, mille rakendamine tehti sunduslikuks igale piimatööstusele ja koorejaamale; võeti ka uurimisele või rasva- ja kalamaitse põhjused, meie juustutööstuse senine areng ja arenemisvõimalused jne.

Aiandus- ja mesindussektiooni ülesandeks oli katsetegevuse ja uurimiste korraldamine puu- ja köögiviljade saakide ja kvaliteedi tõstmise võimaluste selgitamiseks sordiaretuse, kasvatuse, hooldamise, haiguste ja kahjurite tõrje jne teel; mesinduse tulukuse tõstmise võimaluste selgitamine mesilaste tõuaretuse, nende hooldamise, haiguste tõrje, korjemaa parandamise jne teel, samuti aia- ja mesilasaaduste otstarbeka kasutamise eelduste uurimine.

Kalandussektiooni ülesannete hulka kuulusid katsed ja uurimised mere ja sisevete väärtuslike kalaliikide toodangu tõstmise võimaluste selgitamiseks kalakasvatuse ja kalatoodangu otstarbeka kasutamise korraldamise ning kalapüügi ja kalatööstuse ratsionaliseerimise teel. Kalandussektioon korraldas kalanduseriteadlaste kaudu uurimisi üksikute kalaliikide kohta ning võttis uurimisele kalapüüniste park- ja immutusained, selgitas kalanduslike katse- ja uurimisasutuste asutamise võimalusi, vajadusi, sobivaid katseveekogusid jne.

Iga katsejaama ülesanded ei olnud seaduses lähemalt küll kindlaks määratud, kuid seda tehti asutuse kodukorras või põhikirjas, mille kinnitas põllutööminister.

Nii riiklikud kui ühiskondlikud katseasutused töötasid riiklike ja rahvamajanduslike ülesannete lahendamisel ja nende töötulemused läksid otseselt või kaudselt põllumajanduse edendamiseks kogu riigis.

Katsetöö tulemused avaldati ajakirjas “Agronoomia” või Katseasjanduse Nõukogu, hiljem Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee toimetistena. Komitee poolt anti välja üle 100 uurimistöö, millest viimase (nr 122) moodustas J. Ümariku poolt tehtud kokkuvõte “Eesti põllumajandusteadus põllumehe teenistuses”, mis kujutab 616 lk teadustööde kogumikku (1946).

Kogu Eesti Vabariigi jooksul juhtis põllumajanduslikku katse- ja uurimistööd **Jaak Ümarik**, kes oli ka Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee esimeheks. Oma mälestustes ta kirjutab, et “minu teada said kõik katsejaamade aruanded, samuti iseseisvad uurimised – doktori- ja magistritööd, kuivõrd neid meie kodumaal uuritud materjali alusel oli läbi töötatud ning meie põllumajanduses rakendatavaks leitud olevat, trükitud kas täielikult või lühendatud kujul...” (Ümarik, 1946). J. Ümarik oli ka Põllutööministeeriumi alluvuses olevate põllumajanduslike kutsekoolide asutamise organiseerija ja nende õppetegevuse korraldamise juhtivtöötaja.

Tartu Ülikooli Raadi katsejaamad

(Agronoomia, 1939, 6)

Raadi katsejaamad olid Eestis keskmeks ja suuremaks ning juhtivamaks põllumajanduslikuks uurimiskeskuseks, kus teaduslik uurimistöö toimus peaaegu kõikides põllumajanduse uurimisvaldkondades, välja arvatud sordiaretus. Põllumajandusliku uurimistööga tegelevast kaadrist oli ligi pool koondunud Raadi katsejaamadesse, kellest enamik oli kõrgema kvalifikatsiooniga.

Raadi katsejaamadele oli samanimelise mõisa maadest eraldatud ligi 40 ha põldu, sellest 7 ha katseaiaks. Agrikultuurkeemia, taimekasvatuse (taimebioloogia), loomakasvatuse (zootehnika), rakenduszoologia (entomoloogia) ja taimehaiguste katsejaam alustasid tööd 1921.–1922. a. Samal ajal rajati Raadile ka õppeaed, mis 1927. a nimetati aianduse katsejaamaks ja 1938. a Aianduse ja Mesinduse Katsejaamaks. Nendele lisaks avati 1937. a veel Väikelooma- ja Linnukasvatuse Katsejaam.

Eesti Rahva Muuseum ja Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna katsejaamad
(tiigipoolne tagakülg) Raadil

Tartu Ülikooli Raadi katsejaamade juhatajad rektor Edgar Kant'iga 1942. a.
Esimene rida (vasakult): A. Nõmmik, A. Mathiesen, E. Kant, N. Rootsi;
teine rida: K. Leius, A. Mätlik, E. Leppik, E. Liik, A. Muuga

Raadi katsejaamad allusid ühelt poolt Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnale ja teiselt poolt Põllutöoministeeriumile. Viimane oli katsejaamade tegelik finantseerija. Katsejaamade juhatajateks olid vastavate õppetoolide (kabinetide) juhatajad, kes selle eest said Põllutöoministeeriumilt lisatasu. Ka teiste katsejaamade töötajate palgad kaeti enamuses Põllutöoministeeriumi poolt.

Agrikultuurkeemia katsejaam alustas tegevust 1921. a. Katsejaama juhatajaks (1922–1944) oli prof *M. of Sc.* Anton Nõmmik. Katsejaama põhieesmärgiks oli väetamisküsimuste selgitamine. Selleks rajati juba katsejaama asutamisel väetuskatsed, kus uuriti erinevate väetiskombinatsioonide mõju saagile. Selgitati ka sõnniku koostist ja väetusväärtust.

Happeliste muldade lupjamise mõju selgitamist alustati katkendlikult 1923. a, kuid pidevaid uuringuid mulla reaktsiooni ja lupjamise osas 1927. a. Ulatuslikumalt alustati sellealaseid uurimisi aga 1939. a assistent O. Halliku tegevusega. Prof A. Nõmmiku poolt viidi läbi ka Eesti mullastiku uurimine, mille tulemusel koostati mullastiku skeemiline kaart.

Taimkasvatuse- (end taimebioloogia) katsejaam alustas tegevust 1921. a kevadel. Katsejaama juhatajaks olid prof **Kaarlo Teräsvoori** (1921–1922) ja prof *dr. agr.* **Nikolai Rootsi** (1922–1944). Selle katsejaama poolt tehtud uurimistööd olid oma mahult ulatuslikud ning käsitlesid peaaegu kõiki põllukultuure.

Katsejaamas uuriti teraviljade, põldkaunviljade, kartuli ja söödajuurvilja, kiu- ja õlitaimede ning üheaastaste söödakultuuride agrotehnikat. Uurimistulemustega tehti kindlaks, et talirukki parim külviaeg on 20. augusti paiku.

Uuriti ka punase ristiku, lutserni jpt kultuuride agrotehnika küsimusi. Selgitati umbrohtude bioloogiat, levikut ja tõrjet jne.

Loomakasvatuse- (zootehnika) katsejaam alustas tegevust 1921. a sügisel Raadi mõisas. Katsejaama juhatajaks olid prof *dr. agr.* **Jaan Mägi** (1921–1939) ja prof *mag. agr.* **August Muuga** (1940–1944). Katsejaamas uuriti kohalike söötade osa suurendamisvõimalusi söödaratsioonis ja söötade toiteväärtust. Püüti leida peamiselt majandis toodetavatest söötadest koosnevaid efektiivseid söödaratsioone. Uuriti ka silokultuure ja nende sobivust sileerimiseks. Silo oli siis veel võrdlemisi vähetuntud sööt. Katsejaamal oli tihe side tootmisega tõuseltside kaudu.

Väikelooma- ja linnukasvatuse katsejaam alustas tegevust 1937. a, kui valmis uus karjalaut. Katsejaama juhatajaks oli prof *dr. agr.* **Elmar Liik** (1937–1944). Siinsed uurimised toimusid seoses kodulindude kasvatusel: munejate kanade kuivisöödasegud, pardipoegade nuumamine jm. Söötmisskatsed toimusid ka sigade nuumamiseks, uuriti lammaste pügamise sageduse mõju villaproduksioonile jm.

Aiandus- ja mesinduskatsejaam alustas oma tegevust Raadil 1924. a õppeaia nime all. Õppeaed muuteti 1927. a aianduse katsejaamaks ja 1938. a nimetati see aiandus- ja mesinduskatsejaamaks. Viimasel oli 2 osakonda: aianduse ja mesinduse osakond. Katsejaama juhatajaks oli õp **August Mätlik** (1923–1941). Katsejaama asutamisest alates koguti aeda kollektsoon erineva päritoluga viljapuusorte, et nende hulgast valida välja meie kliimas sobivamaid. Pikaajase uurimise tulemusel kujundati meil kehtiv viljapuude standard-sortiment. Peale selle selgitati viljapuude aluseid, paremaid karusmarja-, sõstra-, vaarika ja maasikasorte, tehti võrdluskatseid köögiviljadega jne. Ulatuslikud uurimised toimusid ka mesinduses, kus selgitati uute võtete, riistade ja tarvete sobivust, tehti laboratoorseid katseid ja uurimisi jne. Katsejaamale lisaks olid veel katsemesilad Antslas ja Kuusalus ning mitmes kohas vaatlusmesilad.

Puuviljakasvatuses andsid lisaandmeid katsejaamale mitmes kohas üle riigi paiknevad pomoloogiaiad.

Rakenduszoologia- (entomoloogia) katsejaam alustas tegevust Raadil 1921. a. Katsejaama juhatajaks oli õp **Kaarel Leius (Zolk)** (1921–1944). Katsejaama ülesandeks oli taimekahjurite leviku, bioloogia ja tõrjevõtete uurimine. Katsejaamas töötati välja viljapuude

ja karusmarjapõõsaste pritsimise süsteem, kujundati andmete kogumiseks korrespondentide võrk jne; koostati mitmed tõrjevahendid, nagu jahukaste tõrjeks “Kasoraan”, luuviljalistele pritsimiseks väävellubja vedeliku koostis, hiirte ja rottide tõrjeks fosforvõi jne.

Taimehaiguste- (fütopatoloogia) katsejaam alustas tegevust Raadil 1922. a. Katsejaama juhatajaks olid prof dr **Fedor Bucholz** (1922), prof *dr. phil. nat.* **Hugo Kaho** (1923–1924), prof *dr. agr.* **Nikolai Rootsi** (1924–1927) ja prof *dr. sc. nat.* **Elmar Lepik** (1929–1944). Taimehaiguste katsejaamas pöörati põhitähelepanu Eestis esinevate seen- ja bakterhaiguste uurimisele, mida soodustas katsejaama juurde moodustatud ulatuslik seenhaiguste kollektsioon, kus oli 10 000 üksiknumbri-leiukohta. Uuriti seen- ja bakterhaiguste bioloogiat, levikut ja tõrjevõimalusi. Erilist tähelepanu pöörati kartuli-lehemädanikku, teravilja nõgipead ja roostehaigusi, ristikuhaigusi, viljapuu-seenvähki ja õuntel esinevaid laohaigusi põhjustavate tegurite uurimisele.

Taimerahjustajate leviku ja esinemissageduse uurimiseks organiseeriti nii rakendus-zoologia kui ka taimehaiguste katsejaama juurde korrespondentide võrk, kuhu 1930-ndatel aastatel kuulus üle 350 korrespondendi. Katsejaamast anti taimekaitseks trükiseid ja lendlehti, perioodilisi teateid ajalehtedes ja raadios, mis võimaldas kasutada õigeaegset tõrjet.

Kõik nimetatud katsejaamad Raadil hävisid 1944. a sõjatules

Tartu Ülikooli Öppe- ja Katsemetskonnas – endine Kastre-Peravalla metsandik (Järvselja) –, mille juhatajaks oli prof *dr. rer. for.* **Andres (Andrei) Mathiesen** (1921–1944), sooritati mitmesuguseid metsanduslikke uurimisi.

Raadi dendroloogiaaed (dendraarium) asus Raadi pargi kõrval, seal uuriti võõrpuu- ja -põõsaliike jm. Dendraarium rajati 1923. a.

Riiklikud katse-uurimisasutused

(Agronoomia, 1940, 4)

Tooma Soouurimis- ja Katseinstituut

Tooma uurimisasutus asutati 1910. a Balti Sooseltsi poolt, kuid Esimese maailmasõja ajal selle töö soikus. Tegevus algas uuesti 1921. a. Sookatsejaam kuulus ametlikult Eesti Sooparanduse Seltsile, kuid selle kuludest kaeti suur osa riigi summadest. Katsejaama juhatajaks (1921–1941) oli Tartu Ülikooli geodeesia ja maaparanduse õppetooli juhataja prof *dr. agr.* **Leo Rinne**. Sookatsejaama uurimislaboratoorium ja soomuuseum asusid Tartus geodeesia ja maaparanduse kabineti ruumides (Lai tn 36).

Katsejaama ülesandeks oli uurimistööde läbiviimine seoses soode põllumajandusliku kultuuristamisega. Uurimistulemused avaldati aastaraamatus “Sookultuur”, mida andis välja Tooma Sookatsejaam, ja ajakirjas “Agronoomia”. Ka tutvustati uurimistulemusi uudismaa-harijatele 1927. a alates Tooma Sookatsejaamas toimuvatel sooharijate päevadel.

Sordiaretus- ja Katseinstituut Jõgeva Sordikasvandus

Lõuna-Eesti Põllumeeste Keskseksi juures asunud Seemnevilja Toimkonna järeltulijaks ning ülesannete teostajaks kujunes 1919. a asutatud Eesti Sordiparanduse Selts. Viimase poolt ülalpeetav Jõgeva Sordikasvandus alustas oma tegevust 1920. aasta maikuul Tartumaal Jõgeva mõisas kolme osakonnaga (teraviljade, heintaimede ning kartuli, juur- ja kaunviljade osakond). Nendele kolmele osakonnale lisandus 1938. aastal veel üks osakond (kiu- ja õlitaimede) ja 1939. a teine osakond (aianduse). Seega oli Eesti Vabariigi lõpus Jõgeva Sordikasvanduses 5 osakonda.

Sordikasvanduse peaülesandeks oli sordiküsimuste lahendamine ja uute sortide aretamine. Selle kõrval tehti ulatuslikult ka muid uurimistöid, nagu agrotehnika-alased ja

mitmesugused eriotstarbelised uurimised, sest katseasutuste võrk oli tollal väike, kuid paljud küsimused vajasisid teaduslikku lahendust.

Seoses saksa mõisnike Eestimaa Põllumeeste Seltsi Kehra Sordikasvanduse likvideerimisega võeti 1926. a üle selle aretusmaterjalid ja inventar ning asutati abibaasina Kehra Aretusjaam. 1939. a alustas tegevust ka Jõgeva Sordikasvanduse Sangaste Aretusjaam, kus jätkati 'Sangaste' rukkisordi aretamist.

Jõgeva Sordikasvanduse juhatajaks oli **Mihkel Pill** (1920. a-st), teraviljade osakonna juhataja oli samuti Mihkel Pill (1920. a-st), heintaimede osakonna juhataja õp agr **Jaan Mets** (1920. a-st), kartuli, juur- ja kaunvilja osakonna juhataja **Julius Aamisepp** (1920. a-st), kiu- ja õlitaimede osakonna juhataja agr **Artur Miljan** (1938. a-st) ja aianduse osakonna juhataja agr **Rudolf Tamm** (1939. a-st) (M. Pill, 1940).

Riigi Põllumajanduslik Uurimis- ja Katseinstituut Kuusikul

Esialgu töötas katseasutus 1920.–1924. a Arukülas õp agr **Jaak Ümariku** juhtimisel. Alates 1925. a töötas katsejaam Kuusiku mõisas. Siin olid katsejaama juhatajad agr **K. Liidak** (Liideman) (1925–1929), mag agr **Ants Käspre** (Käsebier) (1929–1935) ja *mag. chem. et agr.* **Nikolai Ruubel** (1935–1940).

Kuusiku katsepõllud asusid tüüpilisel Põhja-Eesti keskmise sügavusega rähkmullal. Siin uuriti laia haardega küsimusi mulla, agrotehnika, taimekasvatuse, masinate-riistade, loomakasvatuse jne valdkonnast. Põhjalikku uurimistööd tegi siin A. Käspre (1936) põldsinepi bioloogia, leviku ja tõrjevõtete kohta.

Piimandusinstituudi Piimanduskatsejaam Õisus

Õisu Piimandusinstituudi Piimanduskatsejaam avati 1937. a. Katsejaama juhatajaks (1937–1944) oli **Nikolai King**. Katsejaama eesmärgiks oli uurida ja võrdluskatsetega selgitada kvaliteetsema või saamist, katsed ja uuringud juustu ja juustutööstuse alalt. N. Kingi uurimus või pideva valmistamise tehnoloogiast on leidnud rakendust kogu maailmas.

Õisu Piimandusinstituut oli 1937.–1944. a piimanduse uurimis- ja teadustöö keskus Eestis. Siinse piimanduskooli juhataja **Julius Tarmisto** (Grünberg) alustas ja jätkas ajakirja "Piimandus" väljaandmist.

Riiklik Hobusekasvandus Toris

Tori Hobusekasvandus alustas tegevust eelmisel sajandil. Kõnealusel perioodil selle tegevus jätkus, kusjuures kasvanduse juhatajaks oli loomaarst **Mihkel Ilmjärv** (1926–1947). Hobusekasvanduse peaülesandeks oli põllumajanduse varustamine tunnustatud tõugu põllutööhobuste hulka kuuluvate sugutäkkudega, suunates nende kaudu hobusekasvandust ning olles ka katse- ja uurimisasutuseks hobusekasvatuse alal.

Riigi Seakasvatuse Katse- ja Kontrolljaam Kuremaal

Katsejaam alustas tegevust 1931. a loomaarst **Leonhard Voltri** juhatusel (1931–1941). Siin uuriti sigade söötmisküsimusi, pidamistingimusi, nuumikute pekikvaliteeti ja kasvuomadusi jne. Katsejaama juures töötas ligi 10 aastat ka sigade kontrolljaam, mille tulemusel paranes silmanähtavalt meie sigade tõumaterjal.

Kuusalu Katsemesila

Mesinduse instituut alustas 1934. a sügisel asukohaga Kuusalus. Selle juhatajaks oli **Ernst Koppel** (1934–1944). Instituudi ülesandeks oli Eesti mesindusolude, tarude ja mesindustarvete uurimine ja standardimine, mesilaste tõuaretus, mee omaduste uurimine jne. Instituut töötas ilma riikliku toetuseta ja palkadeta. Instituudil oli oma katsemesila Kuusalus. Instituudi väljaandel ilmus ajakiri “Mesindus” (1935–1936).

Kehtna Kontrollkanala

See alustas tegevust 1929. a-st Kehtna mõisas. Uurimise eesmärgiks oli kanade jõudlusomaduste parandamine ja söödakulutuste kontrollimine. Tegutses koostöös Eesti Linnukasvatavate Seltsiga.

Taimekaitse ja Seemnekontrolli Amet

Tegevust alustas 1920. a Riigi Seemnekontrollijaamana. Hiljem (1937. a-st) nimetati see Taimekaitse ja Seemnekontrolli Ametiks. Ülesandeks oli järelevalve teostamine seemnete, taimekaitsevahendite ning puukoolide istikute müügi ja sisseveo üle jm. Selle juhatajaks oli agr **A. Ratt**.

Piistaoja katsetalu

Erakatseasutusena oli Pärnumaal Tori vallas asuv Piistaoja katsetalu, mille pidajaks oli õp agr **Theodor Pool**. Talu kujunes tähtsaks põllumajandusalaste, eriti aga loomakasvatusküsimuste teadusliku uurimise kohaks. Siin viidi läbi paljude põllumajandusalaste küsimuste lahendamiseks eksperimentaalsed uuringud, millest võiks nimetada piimakarja söötmist, silo valmistamist, karjakopliite rajamisviise, veiste tõuaretust, talutööde mehhaniseerimist ja ratsionaliseerimist.

7.2. Põllumajandus- ja kodumajanduskoolid

Põllutöö- ja kodumajanduskoolid olid oma õpetajate ja lõpetanute kaudu põllumajanduslikes katsejaamades (Jõgeval, Kuusikul, Toomal, Raadil) saadud katsetulemuste esimesed edasikandjad ja tootmisse juurutajad. Seepärast on nendel koolidel põllu- ja kodumajandusteadmiste levitamisel suur tähtsus.

3. märtsil 1931. aastal võeti Riigikogus vastu “*Põllumajandusliku kutsehariduse korraldamise seadus*” (RT, 1931, 24). Seaduse alusel liigitatakse põllumajanduslikud kutsekoolid järgmiselt: 1) üldised, 2) erialased ja 3) kodumajanduslikud. Liigitatud koolid jagunevad omakorda õpetatavate erialade järgi. Seadus määratleb koolide ülesanded ja vastutuse.

Esiolgu töötasid kõik põllumajanduslikud koolid Põllutööministeeriumi juhtimisel, kuid 1935. aastal viidi kodumajanduskoolid ja 1936. aastal põllutöökoolid Haridusministeeriumi alluvusse. Sellega seoses muudeti mõne kooli nimetusi. Varasemad põllutöökoolid nimetati nüüd põllunduskoolideks. Järgnevas ongi kasutatud pärastisi nimetusi.

Põllumajanduslikud koolid olid meil korraldatud üldiselt Põhjamaade eeskujul nõnda, et nad valmistasid ette peamiselt põllumehi ja põllumajanduse kitsamate erialade spetsialiste. Seejuures olid lähemalt kindlaks määratud meierite, kontrollassistendite, piiritusmeistrite, maaparandusmeistrite ja karjatalitajate kutsealaste nimetuste ning kutsete omandamise kord, kuid põllunduskoolide lõpetajad kutset ei omanud. Samasugune oli olukord aianduslike koolidega. Kuigi tegelikult oli välja kujunenud mõne üksiku kooli lõpetanute edasiõppimise võimalus, siis üldiselt oli see seaduslikult korraldamata (Kutseharidus Eestis, 1938).

Põllumajanduslikud koolid jagunesid kõige üldisemalt kahte rühma: 1) põllumajanduskoolid ja 2) kodumajanduskoolid.

Põllumajanduskoolid olid põllumajanduskeskkoolid, aianduskeskkoolid, 1- ja 2-aastase õppeajaga põllunduskoolid, aianduskoolid, põllunduserikoolid, põllumajanduslikud rahvakoolid.

Kodumajanduskoolid olid kõrgema astme kodumajanduskoolid, kodumajanduskeskkoolid, kodutööstuskoolid ja 1-aastase õppeajaga kodumajanduskoolid ning kodumajanduse eriklassid.

Peale nende õpetasid veel põllundus- ja kodundusaluseid algkoolide juurde loodud täienduskoolid/klassid, põllumajandusgümnaasiumid, rahvaülikoolid ja õpetajatele pedagoogiumid.

Põllunduskoolid

Põllunduskoolides toimus põhiliselt meesõpilaste ettevalmistus mitmesuguste põllumajanduslike kutsealade jaoks. Õpilastele anti siin teoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi, nagu see oli vajalik edukaks talupidamiseks, aianduse arendamiseks, piimanduse korraldamiseks jne. Selles koolide rühmas kestis õppeaeg vastavalt kooli tüübile 1–4 aastat.

Põllunduskeskkoolid valmistasid õpilasi ette õppinud talujuhi kutsele. Õppeaeg kestis siin üldiselt kolm, kuid ühes rajatavas koolis (Väimelas) ka neli aastat. Põllunduskeskkooli ülesandeks oli anda õpilastele põhjalikumat põllumajanduslikku haridust, kutselist oskust ja üldhariduslikke teadmisi.

Põllunduskeskkooli võeti meesõpilasi, kes olid eelnevalt lõpetanud 6-kl algkooli, olid vähemalt 16 a vanad ja omasid põllundusalast eelpraktikat. Sissesaamiseks oli vaja sooritada eksam eesti keeles ja matemaatikas.

E. V.
Haridusministeerium

PÖLLUMAJANDUSLIKU RAHVAKOOLI

LÕPUTUNNISTUS

Selle tunnistuse omanik Salmel Tasa
õppis Nr. 22. oktoobril 1937. a. kuni 22. märil 1939. a.
Saare-Saaremaa Põllumajanduslikus Rahvakoolis, kusjuures tema
käitumine oli väga hea ja tema edasijõudmine õppeaineis hinnati
järgmiselt:

	Teadmised	*Oskused
1. Taimekasvatus	väga hea	väga hea.
2. Loomakasvatus	hea.	hea.
3. Aiandus ja mesindus	väga hea.	väga hea.
4. Metsandus	hea.	hea.
5. Põllundustehnika (põllutööriistad ja masinad, ehitused, maamootmine)	hea.	hea.
6. Talundi korrastamise õpetus ja raamatupidamine	hea.	hea.
7. Ühiskonna- ja kodanikuõpetus	hea.	hea.
8. Puu-, raua- ja nahatöö	väga hea.	väga hea.
9. Naiskäsitöö ja kudumine	hea.	hea.
10. Kodumajandus		

Tunnistuste põhjal on Salmel Tasa Eesti Vabariigi
kodanik, sündinud 24. detsembril 1922. a. Saare maal. Kär-
la vallas ja üldhariduse saanud Kärle algkoolis
mille VI klassi lõpetanud 30. märil 1937. a.

Nr. 22.
1. detsembril 1939. a.

Koolijuhataja [signature]
Õpetajad: [signature] [signature] [signature]
[signature]

Põllumajandusliku rahvakooli lõputunnistus 1939. a

2-aastase õppeajaga põllunduskoolide lõpetanuid võeti põllunduskeskkooli I klassi eksamiteta ja neile võimaldati üks õppeaasta (II klass) jätta vahele selle klassi vastavate eksamite sooritamisel.

Põllunduskeskkooli lõpetanu võis Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna agronoomiaosakonnas, kui ta eelnevalt oli õiendanud nõutavad täienduseksamid (eesti keeles ja võõrkeeles gümnaasiumi reaalharu kava ulatuses ning matemaatikas gümnaasiumi humanitaarharu kava ulatuses), edasi õppida.

Õppetöö kestis 42 õppenädalat aastas, kusjuures teoreetiline osa oli sellest vähemalt 30 õppenädalat iga klassi kohta. Õpilased olid I ja II ning II ja III klassi vahelistel suvedel kooli juures õppe- ja tööpraktikatel ning pärast III klassi teoreetiliste õpingute lõpetamist 5,5 kuu kestusega järelpraktikal õppetundeis (Nõu, 1939).

4-aastase õppeajaga põllunduskeskkool otsustati avada 1938. a Väimelas, mis eelmistest erines seepoolest, et siin oli talvise ja suvise õppeaja kestus lühem ja kooli võeti vastu 6-klassilise algkooli lõpetanuid ilma vanuse alammäära ning põllumajandusliku eelpraktika nõudmiseta. Lõpetanutel olid võrdsed õigused 3-aastase õppeajaga põllunduskeskkooli lõpetanutega.

Põllunduskeskkoolide juures olid õppemajandid, kus koolile oli eraldatud põld katsete läbiviimiseks. Siin tegid õpilased õpetaja juhendamisel väga erinevaid maaviiljelusalaseid võrdluskatseid (väetuse, sordivõrdluse, külviaja jm alal).

Põllunduskeskkooli õppekavas olid järgmised õppeained: eesti keel, saksa keel, matemaatika, botaanika, zooloogia, keemia, füüsika, meteoroloogia, ajalugu, joonestamine, maamõõtmine ja loodimine, üld- ja eritaimakasvatus, loomakasvatus, piimandus, veterinaaria, ehitusõpetus, aiandus ja mesindus, metsandus, taimekaitse, maaparandus ja sookultuur, majandusteadus, põllumajandusteadus, raamatupidamine, põllumajanduslik kirjavahetus, käsitöö, rahvatervishoid, riigikaitseiline õpetus, laulmine.

Põllunduskeskkoolid asusid Olustveres, Jänedal ja Väimelas ning kodupõllumajanduskool Tallinnas.

Eesti Aleksandri Olustvere Põllunduskeskkooli loetakse Eesti Aleksandrikooli järglaseks ja temaga algab Eesti põllumajanduslike kutsekoolide ajalugu. Alustas 1914. a tegevust Kõo mõisas, 1919. a muudeti põllutöökeskkooliks ja 1920. a viidi Olustvere mõisa. Kooli ülalpidajaks oli Viljandi Eesti Põllumeeste Selts ja kaasaaitajaks Eesti Põllumeeste Kesksekselts.

Õppemajandiks oli Olustvere mõis 523 ha maa-alaga, millest põldu 213 ha, heinamaad 201 ha ja metsa 41 ha. Majandi loomakasvatus ja aiandus olid kõrgel tasemel. Koolile oli eraldatud 3 ha pindalaga põld katsete korraldamiseks.

Jänedal Põllunduskeskkooli ülalpidajaks oli Eesti Põllumeeste Kesksekselts. Kool alustas tegevust 1918. a Tallinnas, 1921. a viidi Jänedal mõisa, kus kuni 1928. aastani tegutses Põhja-Eesti Põllutöökeskkooli nime all. Jänedal Põllunduskeskkooli juures avati 1933. a piiritusmeistrite eriklass.

Kooli peamiseks sissetulekuallikaks oli Eesti Põllumeeste Kesksekseltsi käes pikaajalisel rendil olev Jänedal mõis, mille pindala oli 605 ha. Põldu oli sellest 299 ha ja rohumaad 227 ha.

Väimela Põllunduskeskkool alustas tegevust Väimela Põllutöökooli juures 1938. a sügisel, kuid õppetöö katkes alanud okupatsiooniga (1940).

Koolil oli kasutada Väimela mõis, mille kogupindala 376 ha. Sellest oli põllu- ja aiamaad 230 ha ja rohumaad 99 ha.

Kodupõllunduskeskkool alustas tegevust Tallinnas 1935. a suvel. Kool tegutses kaugõppekeskkoolina nende jaoks, kellel pikemaks ajaks (2–3 aastaks) polnud võimalik oma kodutalust lahkuda. Kool kutsuti ellu Eesti Haridussõprade Seltsi poolt. Suurema osa õppetööst tegid õpilased oma kodus kooli poolt saadetud kirjalike tööjuhiste alusel ja ainult vähem osa õppetööst (eriainete praktiline osa) tuli sooritada väljaspool kodu – kooli õppemajandis. Õppepraktika tuli sooritada Lihulast 3 km kaugusel asuvas Penijõe Põllunduskoolis.

Õpilased käisid 3 korda aastas (jaanuaris, mais ja septembris) kodupõllumoduskeskkooli juurde moodustatud komisjoni ees eksameid andmas. Eksamid sooritati üksikute ainete kaupa. Õpilased, kes õiendasid kõik ettenähtud eksamid ja täitsid suvepraktika ülesanded, said lõputunnistuse, mis andis nendele kõik põllumoduskeskkooli lõpetanutele ettenähtud õigused.

Kaheaastase õppeajaga põllumoduskoolid valmistasid ette õpilasi õppinud põllumajajaks. Siin õpiti põllumoduslikke ja vähemal määral üldhariduslikke aineid ning põllumajanduse ala praktilist osa. 2-aastase õppeajaga põllumoduskoolid olid Eestis kõige enam levinud koolitüübiks. Esialgu olid nad segakoolid, kus õppisid mõlemast soost õpilased. Kuid kodumajanduskoolide arenemisega jäid nad põhiliselt meesõpilaste kooliks, välja arvatud Kõljala Põllumoduskool, kuhu võeti ajajärgu lõpuni ka tütarlapsi. Kooli võeti vastu 6-klassilise algkooli lõpetanud, kes olid vähemalt 16 a vanad ja ühe aasta töötanud põllumajanduses.

Õppetöö kestus oli 25 õppenädalat aastas, millele lisandus suvepraktika. Õppeainetena olid õppekavas põlluviljakasvatus, heinakasvatus, mugul- ja juurviljakasvatus, aiandus ja mesindus, loomakasvatus, metsandus, tehnilised tööd, ühiskonnateadus ja ühistegevus ning põllumehe kutseline kirjavahetus, talundi korrastusõpetus ühes taluraamatupidamisega, üldhariduslikud ained (ajalugu, kasvatusteadus, eesti keel, matemaatika), valikained (tervishoid, kodumajandus, koorilaul), riigikaitse õpetus.

Õppetöö teoreetilise osa lõpetamise järel, kui ettenähtud talupraktika oli sooritatud, toimusid kooli juures lõpueksamid, mis olid ühtlasi ka õppinud põllumajaja kutseeksamiteks (Kutseharidus Eestis, 1938). Kaheaastase õppeajaga põllumoduskooli lõpetanud oli võimalik edasi õppida põllumoduskeskkoolis ja põllumodus erikoolides.

Kaheaastase õppeajaga põllumoduskoolid asusid Arknal, Helmes, Kõljalas, Pollis, Vahil, Vigalas, Väimelas ja Avanduses.

Arkna Põllumoduskool alustas õppetööd 1920. a üheaastase koolina Rakveres, viidi 1922. a sügisel Arkna mõisa, kus ta 1925. a muudeti kaheaastaseks põllumoduskooliks. Kooli juures avati 1935. a üheaastase kursusega aianduse eriklass.

Õppeasutusel oli 170 ha maad, millest 87 ha põldu ja 72 ha rohumaad. Hästi olid kujundatud kultuurkarjakoplid (30 ha) ja heal tasemel oli loomakasvatus.

Helme Põllumoduskool alustas tegevust 1924. a Helme Põllumeeste Seltsi algatusel ja ülalpidamisel, muudeti aga 1927. a riigikooliks. Kooli õppemajandiks oli Helme mõisa süda 165 ha pindalaga, milles 96 ha põllu- ja aiamaad ning 36 ha rohumaad. Samas töötas ka Helme Kodumoduskeskkool (1934).

Kõljala Põllumoduskool kujunes 1919. a Kuressaare linnas asunud üheaastasest põllutöö-koolist, mis 1920. a muudeti kaheaastaseks ja 1921. a sügisel viidi Kõljala mõisa. Kooli ülalpidajaks oli Saaremaa maavalitsus. Kooli õppemajandil oli 160 ha maad, millest 64 ha põldu ja 97 ha rohumaad. Maaviljeluses oli erilisel kohal nisukasvatus koos söödateravilja-kasvatusega ning karjakoplite korrastus. Ka loomakasvatus oli heas korras. Koolimajandil oli suur viljapuuaed ning puukool ja köögiviljaaed.

Polli Põllumoduskool alustas tegevust 1919. a sügisel Pärnumaa põllutöö talvekoolina Pärnus, viidi 1920. a sügisel Polli mõisa, kus hakkas töötama Polli Põllumoduskooli nime all. Kooli ülalpidajaks oli esialgu Pärnu maavalitsus ning 1928. a läks riigikooliks. Põllumoduskooli juurde loodi 1929. a sügisel 1-aastase õppeajaga aianduse eriklass ja 1932. a kutsuti ellu veel kodumajanduse eriklass, mis töötas kuni 1935. aastani. Aianduse eriklassi õppeaega pikendati 1935. aastast alates kahele aastale. Sellest alates hakkas ta kandma Polli Põllumodus- ja Aianduskooli nime.

Koolil oli Polli mõisa südamest 379 ha maad, millest põldu 192 ha ja rohumaad 78 ha. Karjamajandus oli õppemajandis heal tasemel. Aianduslikuks tegevuseks oli kaks aeda 400 viljapuuga ja kahe kasvuhoonega. Alates 1929. aastast kuulus ka Morna aiatalu koolile. Morna aedade pindala oli 24 ha.

Vahi Põllunduskooli asutamise mõte kasvas kaudselt välja Eesti Aleksandrikoolist. Kui selgus, et Kaarlimõisas (Põltsamaa lähedal) tegevust alustanud vene õppekeelega Eesti Aleksandrikool ei täitnud põllumeeste lootusi, hakati otsima uusi teid põllumajanduse aluste õpetamiseks. Tartu Eesti Põllumeeste Selts pani 1908. a Tartus käima pikaajalised põllutöökursused *dr. agr. A. Eisenschmidt*i juhatusel, mida 1914. aastast hakati korraldama Vahi talus. Nende baasil avati 1918. a Vahil kaheaastase kursusega põllutöökool.

Vahi põllumajanduskoolide peahoone, hävis sõjatules 1944. a

Vahi Põllunduskooli juures tegutses 1927.–1931. a ka kontrollassistendite kool ja 1927. aastast aiandus-mesinduskool.

Vahi õppemajandi suurus oli 122 ha, millest põllu- ja aiamaad 97 ha ning rohumaad 21 ha. Peale põllumajapidamise oli siin aed ja aiasaaduste ümbertöötamise tööstus, kus õpilased said tööd teha.

Vigala Põllunduskool alustas õppetegevust 1920. aastal ja sinna loodi 1932. a. veel 2-aastase õppeajaga aianduse-mesinduse eriklass. Kooli ülalpidajaks oli Lääne maavalitsus.

Kool asus Vana-Vigala mõisas, kus talle oli eraldatud 272 ha pindalaga õppemajand, millest 172 ha põldu ja 12 ha rohumaad. Majandis oli hea kari.

Väimela Põllunduskool alustas tegevust 1920. a Võrus, kust toodi 1922. a 7 km kaugusele Alajärve kaldal asuvasse Väimela mõisa. Mõisa endine barokkstiilis peahoone hävis I maailmasõja ajal tules. Selle varemetele ehitati hoone endisel kujul. Ehitus lõpetati 1922. a ja pärast seda kolis kool siia sisse. Lisaks põllunduskoolile rajati siia 1927. a veel karjatalitajatekool ja 1938. a põllunduskeskkool. Kooli õppemajandi maa-ala oli 376 ha.

Vodja Põllunduskool alustas tegevust 1919. a Paides nimetuse all Esimene Põllutöökool Järvemaal. Kool viidi sealt 1921. a Vodja mõisa, kuhu ehitati ka uus koolimaja, mis sai valmis 1936. a. Põllunduskool muudeti 1935. a Vodja Tööjuhatajatekooliks, kusjuures õppekava jäi enam-vähem endiseks. Õppekava erinevus oli peamiselt selles, et tööjuhatajatekoolis võtsid õpilased peale teoreetiliste õpingute osa ka õppemajandi kõikidest töödest ja kooli õppeaja kestus oli täielikult 2 aastat. Vodja Tööjuhatajatekooli juurde asutati 1938. a sügisel aianduse eriklass. Õppemajandil oli 192 ha maa-ala, millest 92 ha põldu ja 87 rohumaad.

Vaeküla Põllunduskool alustas tegevust 1930. a kaheaastase põllutöökoolina, tööjuhatajatekoolina meesõpilastele. Õppeasutus paiknes Vaeküla mõisas. Samas avati 1937. a ka karjatalitajatekool.

Õppemajandil oli 396 ha maad, millest põldu 247 ha ja umbes 100 ha rohumaad. Majandis oli eesti hollandi-friisi karja sugulava ning eeskujulik tall ja karjalaut.

Avanduse Põllunduskool avati 1938. a Avanduse mõisas. Õppemajandil oli maad 104 ha, millest 57 ha põllu- ja aiamaad, 37 ha rohumaad. Kooli ülalpidajaks oli Viru maavalitsus.

Seega töötas meil kokku 10 kaheaastase õppeajaga põllunduskooli, millest kahte nimetati ka tööjuhatajatekooliks (Vodja ja Vaeküla).

Üheaastase õppeajaga põllunduskoolid andsid õpilastele praktilisi oskusi ja teadmisi, mis olid vajalikud talupidamiseks. Need koolid olid nendele maanoortele, kellel polnud võimalik pikemaks ajaks töö juurest ära minna. Nendes koolides võeti vastu mõlemast soost õpilasi, kes olid lõpetanud 6-klassilise algkooli ja vähemalt 16 aastat vanad ning töötanud ühe aasta talus.

Õppetöö kestis 25 õppenädalat, millele järgnes 5,5 kuu kestusega praktika põllumajanduses.

Õppeaineteks olid põllutöö ja heinakasvatus, loomakasvatus, aiandus ja mesindus, talundikorrastusõpetus ja -raamatupidamine, ühiskonnateadus ja ühistegevus, tehnilised tööd ja meeskäsitöö, valikained (kasvatusõpetus, koorilaul, tervishoid jt). Üheaastase põllunduskooli lõpetanud võeti edasiõppimiseks kaheaastase põllunduskooli teise klassi, välja arvatud piimanduskool. Üheaastase õppeajaga põllunduskoolid asusid Keilas, Lasarevos, Penijõel, Putkastes ja Pürksis.

Keila Põllunduskool alustas tegevust 1928. a. Vahepeal (1934–1937) töötas Kehra mõisas, kust toodi taas Keila.

Lasarevo Põllunduskool tegutses Petseri Põllunduskooli nime all Lasarevo mõisas, mis asus Petserist 8 km kaugusel. Kool alustas õppetööga 1928. a.

Penijõe Põllunduskool rajati 1935. a. Koolimajaks oli Penijõe mõisa peahoone. Kooli juures töötas 1936.–1937. a veel karjatalitajate eriklass.

Putkaste Põllunduskool rajati Hiiumaale Putkaste mõisa 1934. a Eesti Seemnevilja Ühisuse poolt. Õppemajandil oli 539 ha maad, millest 158 ha põldu ja 311 ha rohumaad. Pearõhk majandis oli söödajuurvilja ja heinaseemnekasvatusel.

Pürksi Põllunduskool alustas tegevust 1919. a rahvaülikoolina rootsi vähemusrahvusest maanoortele Noarootsis. Kool muudeti 1923. a põllunduskooliks, kus õppetöö toimus rootsi keeles. Kool paiknes Pürksi mõisa peahoones.

Põllumajanduslikud rahvakoolid andsid põllumajanduslikku haridust põllumajanduses tegutsevatele inimestele. Need koolid olid 2-aastase õppeajaga, kusjuures nädalas toimus õppetöö 1–2 päeva kestel. Õpilasteks olid mõlemast soost tegelikud töötajad vanuses 17–50 aastani. Õppeaineteks olid loomakasvatus, taimekasvatus, rohumaakultuur, aiandus ja mesindus, metsandus, korrastusõpetus, põllumajanduslik tehnika, üldained, põllumajanduslikud päevaküsimused. Õppetöö toimus kokku 240 tunni ulatuses kahe õppeaasta vältel, s.o semestris 60 tundi õppusi. Need koolid alustasid meil tegevust 1937. a.

Alatskivi Põllumajanduslik Rahvakool alustas Pala algkooli juures tegevust 1937. a.

Rapla Põllumajanduslik Rahvakool alustas õppetööd 1937. a Rapla Põllumeeste Seltsi ülalpidamisel. Õppetöö toimus Rapla keskkooli ruumides.

Kambja Põllumajanduslik Rahvakool töötas Kambja algkooli juures.

Lääne-Saaremaa Põllumajanduslik Rahvakool töötas Saaremaal kolme haruga: Lümända, Kärla ja Ridula algkooli juures.

Vastseliina Põllumajanduslik Rahvakool kohaliku algkooli juures.

Paide Põllumajanduslik Rahvakool oli mõlemast soost õpilastele, kuid selle juures alustas 1940. a kevadel õppetööd veel perenaistekool.

Seega oli meil praktiliselt 8 rahvakooli.

Rahvaülikoolid õpetasid põllumajanduslikke aineid ka sel määral, et võime nad arvata põllunduslike koolide hulka.

Kunda Rahvaülikool asutati 1925. a Kunda mõisa peahoones (hävis 1941. a sõjatuules).

Ravila Rahvaülikool alustas Ravila mõisas tegevust 1930. a.

Kokku andsid need rahvaülikoolid kuni 1939. a kevadeni ettevalmistuse 1080 maa-noorele, kellest suurem osa (690 lõpetanut) õppis Kunda Rahvaülikoolis.

Põllumajandusgümnaasiumid andsid õpilastele üldhariduse kõrval ka põllumajandusliku hariduse alused. Nad tegutsesid Rāpinas, Abjas, Tūril ja Vāndras.

Vāndra Põllumajanduslik Ühigümnaasium loodi Vāndra Rahvahariduse Seltsi poolt 1922. a ning tegutses kuni 1932. aastani.

Tūri Aiandusgümnaasium alustas tegevust 1924. a, töötas kuni 1932. aastani, mil sai majandusgümnaasiumi nime. Viimane tegutses kuni 1936. a, mil selle asemele loodi aianduskeskkool.

Abja Kultuurtehnika Ühigümnaasium tegutses 1921.–1930. a ning andis selle aja kestel neli lendu kultuurtehnilise (maaparandusliku) eriharidusega lõpetanud, kusjuures tütarlapsed õppisid kodumajandust ja aiatööd.

Täienduskoolid hakkasid meil 6-klassiliste algkoolide juures töötama 1920-ndatest aastatest alates. Siin õppisid peamiselt 1–2 aasta jooksul edasi need algkoolilõpetanud, kes ei kavatsenud mujal edasi õppida. Täienduskool võis olla kas üldhariduslik või kutseõppeline. Viimased liginesid õppekavalt kutsekoolidele. Õppimine toimus siin 1–2 päeval nädalas. Täienduskooli oli meil 1936. a 51, neis õppis 1926 õpilast. Paljud täienduskoolid muudeti hiljem kodutööstuskoolideks, kus õppisid peamiselt tütarlapsed põllunduse ja aianduse aluseid ning kodundust.

Põllumajanduserikoolid olid kohandatud mitmesugustele põllunduse erialadele. Nendes oli ette nähtud põllunduse kitsamate erialade tundmaõppimine rohkem sügavuti. Siia kuulusid karjatalitajate-, kontrollassistentide-, piimandus-, piiritusmeistrite-, sookultuuri- ja maaparandus-, aianduskoolid jt.

Karjatalitajatekoolid olid 1-aastase õppeajaga ja nende ülesandeks oli õppinud karjatalitajate ettevalmistamine talu karja tegelikuks pidamiseks. Õpilasteks võeti 6-klassilise algkooli lõpetanud, kes olid vähemalt 17 a vanad ja töötanud ühe aasta talumajandis. Õppeaineteks olid koduloomade anatoomia ja füsioloogia, veisekasvatus, seakasvatus, kanakasvatus, hobusekasvatus, koduloomade tervishoid, arstimine ja sünnitusabi, söödakultuurid, karjamajandusõpetus, karjakontrollarvepidamine, ühiskonnateadus ja ühistegevus.

Karjatalitajatekoolid asusid Purilas (1925), Väimelas (1927), Vaekülas (1937), Penijõel (1936) ja Õisus (1938). Koolid andsid oskustöötajaid karjamajanduse alal.

Kontrollassistentidekoolid olid 2-aastase õppeajaga põllunduskoolid ja nende ülesandeks oli karjakontrollassistentide ettevalmistamine. Kooli võeti mõlemast soost 6-klassilise algkooli lõpetanud, kes olid 17 a vanad ja töötanud vähemalt ühe aasta karjanduse alal. Õppeaineteks olid veisekasvatus ühes koduloomade anatoomia ja füsioloogia ning piimandusega, loomakasvatus, koduloomade tervishoid, karjakontrollasjandus, karjamajanduse korrastusõpetus ühes taluraamatupidamisega, loomasöödakasvatus, kodumajandus, aiandus ühes koduümbruse kaunistamisega, tehnilised ja parandustööd, karjalauda-tegelus, kasvatusõpetus, ühiskonnateadus ühes kõneoskusõpetusega, kodumaa ajalugu, laulmine.

Pärast järelpraktika sooritamist toimus kooli juures kontrollassistendi kutseksam ja pärast kolme aastat edukat töötamist oma erialal vanema kontrollassistendi kutseksam.

Kontrollassistendite koolid töötasid Vahil (1920–1933), Kuremaal (alates 1921) ja Kuusikul (1926. aastast).

Piimanduskool oli 2-aastase õppeajaga ja selle ülesandeks oli valmistada ette meieri kutseks. Piimanduskool alustas 1920. a tegevust Kuremaal, viidi 1922. a Õisu mõisa, kus hakkas töötama Õisu Piimanduskoolina. Kooli astujatelt nõuti vanust 20–35 aastat ja 2-aastast eelpraktikat piimanduse alal. Õppeaineteks olid rahvamajandus, ühistegevus, piimamajandus, arve- ja raamatupidamine, piimatööstus ühes piimanduskeemia ja -bakterioloogiaga, veisekasvatus, ühiskonnateadus (kodanikuõpetus), kasvatusõpetus, matemaatika.

Lõpetanud, kes varem olid töötanud piimatööstuses vähemalt 2 aastat, võisid õiendada meieriabi kutseksami. Kui meieriabina oli piimanduse alal töötatud 3 aastat, siis võis õiendada meieri kutseksami võitööstuse alal. Piimanduskool Õisus andis kuni 1939. a kevadeni 379 piimandusala töötajat.

Õisu Piimanduskooli juures töötas veel 2-aastase õppeajaga juustnike (juustumeistrite) eriklass (1936) ja 1-aastase õppeajaga koorejaamajuhatajate eriklass (1930). Kuni 1939. a kevadeni oli lõpetanud 12 juustumeistrit ja 68 koorejaamajuhatajat.

Piiritusmeistritekool alustas Jäneda Põllunduskeskkooli juures 1933. a tegevust eriklassina. Õppeaeg oli 2 aastat, kusjuures õppetöö kestis vähemalt 42 õppenädalat aastas, mille kestel valmistati ette piiritusmeistriks. Kokku andis piiritusmeistrite eriklass 1939. a kevadeks 30 piiritusmeistrit.

Tooma Põllundus- ja Maaparanduskool alustas tegevust 1928. a Tooma Sooharimiskoolina, hiljem Tooma Sookultuuri ja Maaparanduse Kool. Õppeaeg oli 2 aastat, mille jooksul lisaks põllundusalastele teadmiste anti erialaseid teadmisi veel maaparanduse ja sookultuuri kohta. Õppeaineteks olid maaparandus, sookultuur, rohumaakultuur, põldviljakasvatus ühes juur- ja mugulviljakasvatusega, loomakasvatus ühes piimandusega, talundikorrastusõpetus ja -arvepidamine, ühiskonnateadus ja ühistegevus, tehnilised tööd (käsitöö), aiandus, loodusteadus ühes soobotaanika ja soogeoloogiaga, turbatehnoloogia, üldhariduslikud ained (kasvatusõpetus, matemaatika, eesti keel, ajalugu), valikained (tervishoid, koorilaul), riigikaitseõpetus.

Kooli juures avati 1930. a. veel 1-aastase õppeajaga maaparandusmeistrite eriklass, kuhu võeti ülaltoodud Tooma 2-aastase kooli lõpetanuid. Õpilased töötasid/praktiseerisid pärast esimest klassi maist oktoobrini sookatsejaamas.

Tallinna Tehnikumi juurde moodustati 1930. a maamöödu-kultuuritehnika osakond, mille kultuuritehnika haru lõpetajad omandasid kultuuritehnika *resp.* maaparandustehnika kutse ja maamööduharu lõpetajad maamöödja kutse.

Ka varasema (1918. a asutatud) Tallinna Tehnikumi juurde rajati hüdrotehnika (pärast kultuuritehnika ja maamöödu) osakond, mille esimese poole (alamastme 3 semestri) lõpetajad said tehniku kutse. Nad võisid hakata tööle tehnikuna või õppida edasi kõrgemas astmes (teise poole 3 semestrit), et saada inseneri kutse.

Voltveti Metsanduskool alustas tegevust 2-aastase koolina 1923. a ning 1936. a nimetati **Tihemetsa Metsakooliks**. Kool valmistas ette metsnikke. Selle juures oli veel 1-aastase õppeajaga eriklass metsavahtide ettevalmistamiseks.

Aianduskoolide ülesandeks oli anda õpilastele teadmisi ja oskusi, nagu see oli vajalik edukaks aianduseks ja aegade majandamiseks, ning valmistada ette õppinud tööjõude aianduse erialade jaoks, nagu aednikke, mesinikke, aiasaaduste töötlejaid. Aianduskoolide süsteem oli vastav põllunduskoolidele: 4-aastase õppeajaga aianduskeskkoolid, 2 a ja 1 a õppeajaga aianduskoolid.

Aianduskeskkoolid olid 4 a õppeajaga, kuhu võeti 6-klassilise algkooli lõpetanuid mõlemast soost. Õppeaineteks olid eesti keel ja kirjavahetus, matemaatika, arvepidamine ja

tulundusõpetus, käitisõpetus ja tervishoid, botaanika, füüsika ühes meteoroloogiaga, keemia ühes mineraloogia ja geoloogiaga, zooloogia ühes entomoloogiaga, üldtaimekasvatus ühes väetisõpetusega, köögiviljakasvatus, puuviljandus, arstimistaimed ja nende tehnoloogia, lillekasvatus, dendroloogia, arhitektuur (ehisaiandus), ehitustehnika, maamõõtmine ja loodimine, mesindus, taimekaitse, aiasaaduste tehnoloogia, võõrkeel, joonistamine, aiakavandite ja perspektiivjoonestamine, põllumajanduse algõpetus, sordiaretus, aianduse ja mesinduse praktika, võimlemine, riigikaitse õpetus, käsitöö tütarlastele kodumajapidamisega, laulmine.

Aianduskeskkoolid töötasid (sulgudes asutamisaasta) Räpinas (1935) ja Türil (1936).

Rāpina Aianduskeskkool

Kehtna Kõrgema Kodumajanduskooli juures tegutses 1925. a alates aiandusosakond, mis andis aianduseriteadlasi

Kaheaastase õppeajaga aianduskoolid valmistasid ette aednikuabisid. Õppima võeti 6-klassilise algkooli lõpetanuid, kelle vanuseks vähemalt 16 a. Need koolid asusid Vahil (1927), Vigalas (1932), Pollis (1934) ja Ravilas (1936).

Üheaastase õppeajaga aianduskoolid pidid õpilastele andma praktilisi oskusi ja teadmisi taluaia pidamiseks. Seoses suure huviga aianduse vastu asutati 1 a aianduskoole eriklassidena põllunduskoolide juurde, nagu Pollis (1929), mis hiljem muudeti 2 a aianduskooliks, Arknal (1935) ja Vodjal (1939). Kuid kõige vanemaks oli Liplapi Aiatöö- ja Majapidamiskool, mis ka sellel perioodil tegutses 1919.–1927. a.

Pedagoogiumid andsid aiandusliku hariduse kooliõpetajatele. Eriti tuleb siin märkida Tallinna Pedagoogiumi, kuhu 1929. a võeti I lend aiandusõpetajate ettevalmistamiseks. Nende õppeaeg kestis 2 a. Kokku andis Tallinna Pedagoogium (1931 ja 1933) 54 aiandusõpetajat. Aiandust õpetati ka Tartu Pedagoogiumis.

Riigi Kõrgema Kunstikooli juures korraldati (1938–1939) aiaarhitektuuri kursused, kus õpetati arhitektuuri, aiatehnikat, kunsti- ja aiakunsti ajalugu, iluaiandust jm.

Kodumajanduskoolid

Kodukultuuri loetakse iga rahva kultuuri alusmüüriks. Seepärast püüti teha tõhusat tööd kodundusliku hariduse edendamiseks ja levitamiseks ning püüti jõuda selleni, et iga naine omandaks perenaise- ja emakutsele vajaliku ettevalmistuse. Maatüübiliste kodumajanduskoolide ajalugu algab Eesti Vabariigis 1923. aastaga, mil esimesena asutati Saku Kodumajanduskool.

Kodumajanduskoolid jagunesid kõrgema astme kodumajanduskoolideks, kodunduskeskoolideks, kodutööstuskoolideks, kodumajanduse eriklassideks ja kodumajanduskoolideks.

Kehtna Kõrgem Kodumajanduskool alustas tegevust 1925. a kaheaastase õppeajaga koolina, kuhu võeti õppima gümnaasiumi lõpetanuid.

Kehtna kodumajanduskoolide peahoone

Kool muudeti 1937. a 3-aastase õppeajaga keskkoolil ja kodunduskeskkoolil põhinevaks kõrgema astme kodumajanduskooliks. Koolil oli kolm osakonda: kodunduse, kodutööstuse ja aianduse osakond. Lõpetajad said pärast kolmeaastast praktikat kodundusnõuandja kutse vastavalt lõpetatud osakonnale ja praktikale oma erialal. Ka olid nad kohased vastavate kutsekoolide õpetajatena.

Kehtna Kõrgema Kodumajanduskooli kudumisklass õppetegevuses 1929. a

Kodunduskeskkoolid andsid tütarlastele nii üld- kui ka kodumajandusliku erihariduse. Õppeaeg oli 3 aastat. Vastu võeti 6 kl algkooli haridusega tütarlapsi.

Kodumajanduskeskkoolid asusid Amblas (1936), Helmes (1934), Kehtnas (1932), Orul (1938). Orule, vabariigi presidendi lossi lähedale, ehitati uus koolihoone.

Kodunduskeskkooli lõpueksam oli ühtlasi ka õppinud perenaise kutseksamiks. Lõpetanud võisid edasi õppida kõrgema astme kodumajanduskoolides.

1-aastase õppeajaga kodunduse eriklassid olid Kehtna koolide ja Oru kodunduskeskkooli juures. Nendes võeti pro- või reaalgümnaasiumi või gümnaasiumi lõpetanud neide.

Kodutööstuskoolid olid 2 a õppeajaga ja need moodustati 1937. a elujõulisematest täienduskoolidest. Nad olid mõeldud eeskätt nendele tütarlastele, kes pärast algkooli lõpetamist muude kutsealade õppimiseks veel liiga noored olid. Ainsana võeti mõlemast soost õpilasi Lüganuse Kodutööstuskooli. Saksi Kodutööstuskool erines teistest sellepoolest, et sinne õppeaeg oli 3 a ja õpilasteks olid eeskätt raskeltkasvatatavad tütarlapsed. Kodutööstuskoole oli 10 ja nad asusid Tallinnas, Järva-Jaanis (Orina mõisas), Lüganusel, Petseris, Pukas, Põltsamaal, Saardes, Suure-Jaanis (Lõhavere mõisas).

Kodumajanduskoolid olid põhiliselt 1 a õppeajaga ja nende ülesandeks oli ette valmistada kodunduslike teadmiste ja oskustega perenaisi või koduabilisi. Õppeaeg kestis terve aasta, mis võimaldas läbi teha kõik kodumajapidamises esinevad tööd. Õpilasteks võeti 6 kl algkooli lõpetanud tütarlapsi. Maal asuvaid kodumajanduskoole oli arvult 7: Antsla, Karja (Saaremaal), Mõdriku, Orgita (Märjamaal), Saku, Säreveere ja Vasula. Nendele lisandusid linnatüübilised kodumajandus- ja kokakoolid, mis olid osalt 1 a õppeajaga, nagu Pärnu Linna Naiskutsekooli kodumajanduse osakond, Rakvere Naiskutsekooli kodumajanduse osakond, Naisseltsi "Võruhõimu" Naiskutsekooli kodumajanduse osakond, ja 2 a õppeajaga olid Tallinna Kodumajanduskool, Tartu Naisseltsi Kutsekool ja Narva Linna Naiskutsekooli kodumajanduse osakond.

Tabel 7.1. Eesti Vabariigi põllu- ja kodumajanduskoolide lõpetanute arv
(Karelson, 1992)

Põllumajanduskoolid		
1 a põllunduskoolid		1356
2 a põllunduskoolid		2180
3 a põllunduskeskkoolid		785
	Kokku	4321
Aianduskoolid		
1 a aianduskoolid		117
2 a aianduskoolid		308
4 a aianduskeskkoolid		24
	Kokku	449
Põllumajanduserikoolid		
Põllu- ja maaparanduskool		119
Maaparandusmeistrite eriklass		36
Tööjuhatajate koolid		205
Karjatalitajate koolid		438
Kontrollassistendite koolid		1116
Piimanduskoolid ja -eriklassid		459
Piiritusmeistrite eriklassid		30
Metsanduskoolid ja -eriklassid		332
	Kokku	2735
Kodumajanduskoolid		
Kodumajanduskoolid ja -eriklassid		2439
Kodunduskeskkoolid		218
Kõrgema astme kodunduse eriklass		118
Kõrgem kodumajanduskool		248
	Kokku	3023
	Kõik kokku	10 528

Nendele lisandub veel osalise õppetööga Tallinna Kodundusõpilastekool, mis alustas tegevust 1937. a. Õppeaeg oli siin 2 a, kusjuures õppetöö toimus ainult kaks korda nädalas. Tütarlapsed omandasid siin praktilise kodumajanduslike tööde oskuse. See kool töötas Tallinna Naistööstusõpilaste kooli juures.

Naiskutsekoolid olid mõeldud tütarlastele, kes seal õppisid üldhariduslikke ja erioppeaineid. Õppeaeg kestis tavaliselt 2–3 aastat. Naiskutsekooli kodunduse osakonnas õpetati kodukorrashoidu, elamusisustust, toitlustust, aiandust jne.

7.3. Põllumajanduslikud ajakirjad ja kogumikud

Põllumajanduslikel ajakirjadel on tähtis koht teaduse saavutuste kiirel edasikandumisel tootmisse. Põllumajanduslik ajakirjandus kujunes põhiliselt välja vabariigi ajajärgul, sest enne 1920. a oli see väga kesine. Ainult paar ajakirja (“Ühistegevus” ja “Talu”) kandusid siia ka eelmisest perioodist. Seepärast seisis meie agronoomilise pere ees tähtsa ülesandena põllumajandusliku ajakirjanduse väljakujundamine, millega tuldi ka toime. 1940. aastal ulatus eestikeelsete põllumajandusajakirjade arv üle 20, millele lisandusid veel paar venekeelset ning üle 10 kogumiku ja aastaraamatu ning üle 100 teadusliku põllumajandustoimetise.

Ajakirjad

“**Agronoomia**” – akadeemiline põllumajanduslik ajakiri, mis ilmus Tartus 1921.–1940. a, kokku 11 287 lk. Esialgu andsid seda välja Eesti Agronoomide Selts ja Eesti Loomaarstide Selts, kuid 1926. aastast Eesti Agronoomide Selts ja Akadeemiline Põllumajanduslik Selts. Ta oli ühtlasi Riigi Katseasjanduse Nõukogu ja Talumajandusnõuandebüroo ning hiljem ka Agronoomide Koja häälekandja, kus avaldati teadusliku uurimistöö tulemusi ning seati sihte meie põllumajanduse edasiarendamiseks. Ajakirja vastutav ja peatoimetaja kogu ilmumisaja jooksul oli Jaan Mets.

“**Aed**” – aianduse-mesinduse, 1936. a-st ainult aiandusajakiri, mis ilmus 1923.–1940. a, kokku 4946 lk. Ajakirja andis välja 1923.–1930. a-ni Tartu Aianduse ja Mesinduse Selts A. Lange ja M. Reiniku toimetusel ning 1931.–1940. a Eesti Aianduse-Mesinduse Kesksele A. Mätliku ja K. Hinno toimetusel. Kuukiri ilmus 1923.–1933. a Tartus, hiljem Tallinnas.

“**Eesti Loomaarstlik Ringvaade**” – ilmus 1925.–1940. a, kokku 4019 lk, Eesti Loomaarstide Ühingu väljaandel. Alates 1936. a-st oli see ka Loomaarstide Koja häälekandja. Ajakiri avaldas teaduslikke kirjutisi, ülevaateid ja referaate loomaarstiteaduse alalt ja jooksvat informatsiooni loomaarstide kutsealasse puutuvates küsimustes. Ajakirja toimetasid A. Olt-Ojasalu, A. Rängel, J. Kaarde, J. Tehver, E. Ridala, V. Ridala.

“**Eesti Mets**” – metsanduse ja jahinduse kuukiri, ilmus 1921.–1940. a, kokku 6886 lk Akadeemilise Metsaseltsi, Eesti Metsateenijate Ühingu, Eesti Metsaühingute Liidu ja Eesti Metsaülemate Ühingu väljaandel. Toimetasid O. Daniel, E. Vester jt.

“**Eesti Naine**” – naiste ja kodude ajakiri, ilmus Tartus 1924.–1940. a, kokku 5165 lk, mida toimetasid H. Mäelo, E. Kutsar, A. Hinnov, H. Pöld jt.

“**Eesti Noorus**” – noorsoo kultuuri ja vabaharidustöö ajakiri, ilmus 1929.–1940. a Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse väljaandel Tallinnas. Toimetasid L. Laarman, A. Meikop jt.

“**Eesti Talu**” – põllumajanduslik ajakiri, ilmus 1937.–1940. a, kokku 1333 lk, ajakirja “Põllumajandus” lühendatud väljaandena, väljaandjaks oli Põllutöökoda. Toimetas V. Ojamaa.

“**Eesti Veski**” – veskiasjanduse ajakiri, ilmus 1938.–1940. a, kokku 259 lk, Üleriikliku Veskipidajate Ühingu väljaandel Tartus. Toimetasid V. Tamman, M. Pill jt.

“**Geodeet**” – geodeesia ja maamõõte ning 1935. a-st maamõõte ja maaparanduse (kultuuritehnika) ajakiri, ilmus Tallinnas 1927.–1940. a, kokku 1350 lk, Eesti Geodeetide Ühingu väljaandel, R. Tiitso, J. Lutsari, E. Tominga toimetusel.

“**Karjamajandus**” – loomakasvatuse ajakiri, ilmus 1926.–1932. a, kokku 2994 lk, Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsi, Eesti Seakasvatajate Seltsi, Eesti Linnukasvatajate Seltsi jt väljaandel. Toimetasid V. Johanson, P. Kallit, A. Käbin jt.

“**Kaunis Kodu**” – kodumajanduse ja kodukultuuri ajakiri, ilmus 1932.–1938. a, kokku 1382 lk (kuni 1933. a-ni “Maanaine Kodu” nime all). Väljaandjaks oli ART Põllumajandusliit, hiljem Eesti Akadeemiline Kunstnike Koondis. Toimetasid M. Voore, L. Ormesson jt.

“**Kodutööstus**” – tarbekunsti ja kodukultuuri ajakiri, ilmus 1938.–1940. a 401 lk Eesti Kodutööstuse Seltsi väljaandel.

“**Konjunktuur**” – majanduse uurimise ja informatsiooni ajakiri, ilmus 1935.–1940. a, kokku 4195 lk, konjunktuuriinstituudi väljaandel üks kord kuus A. Pulleritsu ja A. Toomsi toimetusel.

“**Maanoored**” – põllumajanduslik maanoorte ajakiri, mis ilmus 1933.–1940. a 1728 lk Eesti Põllumeeste Kesksele väljaandel A. Miljani, E. Justi, E. Vindi jt toimetusel.

“**Majandusteated**” – ajakiri majandustegevuse alalt, ilmus 1935.–1940. a kord nädalas, kokku 5385 lk, konjunktuuriinstituudi väljaandel A. Pulleritsu ja A. Toomsi toimetusel.

“**Maret**” – naiste ja kodukultuuri ajakiri, mis ilmus Tartus 1935.–1940. a, kokku 2272 lk, R. Puusepa toimetusel.

“**Mesinik**” – mesindusajakiri, ilmus 1937.–1940. a 1366 lk, kõigi organiseeritud mesinike häälekandja. Ajakirja väljaandjaks oli Eesti Aianduse-Mesinduse Keskseks ja toimetasid J. Roots, K. Mäekala, A. Mätlik, M. Reinik, E. Koppel jt.

“**Piimandus**” – piimandusajakiri, mis ilmus 1928.–1932. ja 1938.–1940. a, kokku 2682 lk. Väljaandjaks oli Üleriikline Piimaühingute Keskliit ja pärast Meierite Koda ning Õisu Piimandusinstituut. Ajakirja asutaja ja esimene toimetaja oli J. Tarmisto (a-ni 1936 Grünberg), hiljem toimetasid L. Anderson, N. King.

“**Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama Teated**” – ajakiri piimasaaduste väljaveo kohta, ilmus Tallinnas 1924.–1940. a. Selle väljaandjaks oli Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaam, toimetajaks K. Roosileht jt.

“**Põllumajandus**” – rahvalik põllumajandusajakiri, mis ilmus 1933.–1940. a, kokku 9034 lk, Põllutöökoja väljaandel A. Saarsoo, J. Kurkuse, A. Kábini jt toimetusel.

“**Põllumees**” – rahvalik põllumajandusajakiri, ilmus 1920.–1940. a, 10 272 lk, Eesti Põllumeeste Keskseksi väljaanne, toimetajad J. Hünerson, E. Just, J. Rist jt.

“**Taluperenaine**” – kodumajanduse ja kodukultuuri ajakiri, ilmus 1927.–1940. a, kokku 4984 lk, Tartus Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi väljaandel V. Kõpu, L. Kábini jt toimetamisel.

“**Tehnika Põllumajanduses**” – rahvalik põllumajandustehniline ajakiri, ilmus 1929.–1940. a 1884 lk Masinatarvitajate Ühingute Liidu ning Vee- ja Maaparandus-ühingute Liidu väljaandel V. Lindströmi, Th. Pooli jt toimetamisel.

“**Tõusev Noorus**” – maanoorsoo ajakiri, mis ilmus 1937.–1940. a 1271 lk Põllutöökoja väljaandel A. Kábini, E. Nugise, I. Tõrmaküla, A. Talvoja jt toimetusel.

“**Uus Talu**” – rahvalik põllumajanduse kuukiri, ilmus 1925.–1940. a Tallinnas. Esialgu (1925–1926) oli selle väljaandja Ülemaaline Asunikude-Riigirentnikkude Liit. Hiljem (1927–1939) Asunikude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põllumajandusliit ning Eesti Ühistegelise Liit (1940). Ajakirja toimetuskogus olid tuntud põllumajandusteadlased, viimane vastutav ja peatoimetaja A. Tealane, sekretär O. Vabamets.

“**Ühisjõud**” – põllumajanduslik ühistegevuse kuukiri, mis ilmus 1928.–1940. a 3132 lk Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliidu väljaandel E. Hanseni, E. Justi toimetusel.

“**Ühistegevusleht**” – ühistegelaste ajakiri, mis ilmus 1910.–1940. a, kokku 6651 lk, hiljem oli ka Ühistegevuskoja häälekandjaks. Toimetasid A. Eisenschmidt, J. Mägi, A. Kask. Eestis ilmus ka kaks venekeelset põllumajanduslikku ajakirja.

Kogumikud

Agronoomide Koja Aastaraamat – Agronoomide Koja väljaanne. 1935.–1937. a.

Eesti Karjakontrolli Aastaraamat avaldas andmeid kõigi majandite karjakontrollist, kus kari oli kontrolli all. Ilmusid I 1922/23 – XVI 1937/38. a, kus iga aastaraamat ligikaudu 230 lk.

Eesti Majandus. Eesti Panga Aastaraamat andis iga-aastase ülevaate Eesti majandusest, milles analüüsiti ka põllumajanduse seisukorda. Ilmus 1934–1938, iga aastaraamat kuni 150 lk.

Eesti Metsanduse Aastaraamat anti välja Akadeemilise Metsaseltsi poolt Tartus. I 1926 – IX 1939. a, igas köites ligikaudu 400 lk. Toimetaja K. Veermets (Verberg).

Eesti Põllumajandus. Statistiline aastaraamat tõi ära üksikasjalised andmed põllumajanduse seisukorra kohta. Ilmus 1922.–1939. a 18 köidet, igas köites umbes 200–250 lk. Väljaandjaks oli Riigi Statistika Keskbüroo.

“**Eesti Põllumajanduse Tasuvus**” avaldas aastakokkuvõtteid talundite raamatupidamisandmeist ja talukäitise saaduste tootmiskuludest. Väljaandja Põllumajanduslik Raamatupidamistalitus. I 1925/26. – XIV 1938/39. a, iga köide umbes 230 lk.

“Niit ja Karjamaa” käsitles rohumaakultuurialaseid küsimusi. Seda andis välja algul ART Põllumajandusliit ning hiljem Eesti Niidu ja Karjamaa Arendamise Ühing. Ilmus aastatel 1929–1940, 12 köidet kokku 1145 lk, toimetasid J. Mets, Th. Pool, A. Raidla, H. Selja.

Piimanduse kalender käsiraamat avaldas rohkesti andmeid piimanduse kohta. Ilmus Üleriiklise Piimaühingute Keskliidu väljaandel, I 1930. – XI 1940. a, iga aastakäik umbes 180 lk.

Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama Aastaraamat ilmus 16 köites aastatel 1924–1939, igas umbes 100 lk.

Pomoloogia Komisjoni Aastaraamat – I 1939. a, 112 lk, mille koostasid A. Mätlik, A. Prima, J. Aamisepp, K. Leius, A. Lange.

Põllumajanduse Peavalitsuse Aastaraamat käsitles põllumajanduse arengüküsimusi. Väljaandja Põllutöoministerium, toimetaja J. Ümarik, I 1918–1926, 350 lk, II 1926–1929, 330 lk, III 1929–1936, 219 lk.

Põllumehe taskukalender käsiraamat anti välja k-ü Agronoom poolt M. Pilli ja J. Hünersoni toimetusel. I 1925. – XXVII 1943. a, iga aastakäik umbes 160 lk.

Põllutöökoja Aastaraamat anti välja Põllutöökoja poolt. I 1932/33. – VIII 1939/40. a, viimaste köidete maht oli umbes 300 lk. Käsitleti kogu põllumajandust aastate lõikes.

“Sookultuur” ilmus 19 köites aastatel 1923–1940, kokku 1397 lk, Eesti Sooparanduse Seltsi väljaandel L. Rinne toimetusel.